

Jádro otázky spočívá v tom, zda možno zájem na úpravě poměrů v určitém výrobním odvětví kvalifikovati jako zájem veřejný. Weyrovo odmítavé stanovisko je důsledným domyšlením principů naší ústavní listiny. Hoetzelův názor odpovídá spíše potřebám doby, kdy byl pronesen. Přisvědčující odpověď na tuto otázku by bylo možno dáti tehdy kdyby státní ingerence na syndikáty se nezměnila ve vedení. To by neznamenal již jen kvantitní rozšíření dosavadních zásahů státu do hospodářského života, ale *při nucené syndikalizaci celé výroby by to znamenalo kvalitní změnu pořádkového principu naší hospodářské soustavy*. Účast státní správy by musela vésti jediné k vyrovnávání zájmů soukromých ve prospěch celého hospodářství.

Tyto obtíže se zařazením *nucených syndikátů* do našeho právního řádu spočívají v tom, že základní organizační zásada našeho státu je zásada demokratická. Této zásadě odpovídá určitý obor státní působnosti. Rozšířením působnosti státu přes určitou mez se musí nutně změnit politická forma státu ve směru od demokracie k autokracii a musí se dále nutně změnit pořádkový princip hospodářské soustavy. To plyne jasně z názorů odborníků jak ústavněprávních (Weyr) tak i hospodářských (Engliš). Poněvadž četné cizí státy provedly pronikavé zásahy do hospodářského života formou nucené syndikalizace je nutno přihlédnouti k předpokladům z nichž vycházely, a výsledky, k nimž dospěly.

(Dokončení.)

## „Nullum crimen, nulla poena sine lege“

Původ a smysl zásady a její význam pro interpretaci.

Dr. Adolf Z w e r g b a u m (Brno).

(Dokončení.)

Ze znění zásady »nullum crimen, nulla poena sine lege« vyplývá, že skutkové podstaty a tresty trestných činů může stanoviti pouze lex, t. j. norma prvotní a nikoliv nařízení nebo jiná norma druhotná. Zdánlivou výjimku tvoří normy blanketové, když norma zákonná deleguje k vymezení skutkové podstaty nebo trestu nařízení, které svou relevanci čerpá z delegujícího zákona. Zda a trest stanoven pouhým nařízením bez oné výslovné a speciální delegace zákona, závisí na formulaci naší zásady v dotyčném trestním zákoně a na tom, jaký je poměr zákonů a nařízení podle příslušné ústavy. Pokud jde o naši ústavu, je vyslovena zásada »nullum crimen, nulla poena sine lege« v § 111 2. ústavní listiny těmito slovy: »Rovněž jen na



základě zákona možno tresty hroziti a je ukládati.« O ceně závaznosti této formulace se názory různí. To souvisí se sporem, který tu nelze řešiti, zda t. zv. katalog ústavně zaručených práv a svobod občanských jest pouhým nezávazným »monologem zákonodárcovým« či zavazuje-li plně obyčejného (a. c. od ústavního) zákonodárce, soudy i správní úřady a s otázkou, jaký význam má obrat »na základě zákona.«<sup>15)</sup> Jisto je, že zásada »nullum crimen, nulla poena sine lege« jest v našem právním řádě obsažena, neboť ji stanoví IV. článek uvozovacího zákona k trestnímu zákonu z r. 1852 a dále i § 32 tohoto trestního zákona a jisto jest, že není možno, aby mimo uvedený případ blanketových norem byly tresty ukládány pouhým nařízením, neboť uvedená ustanovení žádají, aby v zákoně a pouze v zákoně byl vymezen trestný čin a trest. IV. čl. uvozovacího zákona zní: »Podle toho trestního zákona může ode dne platnosti jen to za zločin, za přečin a za přestupek trestáno býti, co se v něm výslovně za zločin, za přečin nebo za přestupek prohlašuje.« A § 32 tr. z.: »Trest má býti ustanoven přesně podle zákona a nesmí býti vyměřen ani ostřeji ani mírněji než jak zákon podle zjištěné povahy zločince a pachatele předpisuje.«

Má-li zásada »nullum crimen, nulla poena sine lege« míti praktický význam, pak jest třeba, aby skutkové podstaty byly v zákoně pokud možná přesně vymezeny. Jestliže jsou neurčité a pružné, pak není přesné hranice mezi jednáními, jež je zakládají a mezi ostatními jednáními a pak není také již přesné hranice mezi činy trestnými a beztrestnými.<sup>16)</sup> Kdyby zákon stanovil pouze, které jednání je trestné a kdyby ponechal soudci úplnou volnost, pokud jde o trest, jinými slovy, kdyby věta »nullum crimen sine lege« nebyla doplněna větou »nulla poena sine lege«, pak by ovšem měla význam mnohem menší. Moderní individualisace trestu umožňuje značnou měrou, aby soudce rozhodoval podle svého volného uvážení tam, kde dříve byl vázán literou zákona. Toto uvážení soudcovo žádá sám zákon, který stanoví obyčejně pouze trestní rámec a na uvážení soudce, jenž přihlíží k polehčujícím a přitěžujícím okolnostem, záleží, který trest z onoho rámce se stanoví v konkrétním případě. Toto uvážení soudcovo v rámci zákona a na jeho základě se nepřiči zásadě »nullum crimen, nulla poena sine lege« a je také sociálně prospěšnější než vázanost na tresty absolutně určité, jež neprávem pokládali někteří teoretikové v 18. století za nutný důsledek naší zásady.

<sup>15)</sup> Viz Weyr, Ústavní právo, 1924, str. 354/55.

<sup>16)</sup> Tak praví Lammasch v Grundriss des Strafrechtes, 4. vyd. 1911, str. 8.: »Der Satz nullum crimen sine lege ist ein Schutzwall der bürgerlichen Freiheit gegenüber dem, wenn auch gut gemeinten, Ermessen der Gerichte. Er ist es aber nur dann, wenn die lex die erforderliche Bestimmtheit hat und selbst nicht etwa so vag ist, dass sie die wichtigsten Entscheidungen dem Ermessen des Richters überlässt.«



Někdy se namítá proti zásadě »nullum crimen, nulla poena sine lege«, že způsobuje, že unikají spravedlnosti lidé, kteří dovedou obratně využívatí mezer zákonů. Tento nevýhodný důsledek je však nepatrný ve srovnání s právní nejistotou, jež by nastala odstraněním této zásady a konečně jest věci zákonodárců a ne soudců, aby odstraňovali mezery v trestních zákonech. Právem praví *Berner*,<sup>17)</sup> že pouze despotismus by mohl býti ochoten vzdáti se zásady »nullum crimen, nulla poena sine lege« a viděli jsme, že to byly skutečně diktatury, jež se jí vzdaly. Také ony autoritativní státy, které výslovně tak neúčiny, hřeší proti ní tím, že zavedly koncentrační tábory, deportace a podobné instituce, které ohrožují osoby nijak se neprovinivší, ale politicky nepohodlné. Tak má Itálie Liparské ostrovy, Polsko a Rakousko koncentrační tábory. Bylo řečeno, že zásada »nullum crimen, nulla poena sine lege« prýští z konstitucionalismu a demokratismu. Naopak lze říci, že demokratický stát se nemůže vzdáti této zásady, nechce-li se prohřešiti proti základním demokratickým postulátům, nechce-li se obmeziti na pouhé demokratické formy a při tom se vzdáti demokratického obsahu.

Pokud jde o interpretační důsledky ze zásady »nullum crimen, nulla poena sine lege«, jest uvésti toto: 1. Trestní zákon jest vykládati restriktivně. Zásadně totiž platí, že jednání lidí nejsou trestná a že stát zasahuje pouze tehdy do sféry individua jinak chráněné, dává-li zákon k tomu výslovné zmocnění. Beztrestnost je tedy pravidlem, trestnost výjimkou. Výjimky je však nutno vykládati restriktivně (*exceptiones sunt strictissime interpretandae*), tudíž musíme vykládati restriktivně trestní zákon, jakožto předpis výjimečný. Tato zásada se skoro obecně uznává. *Hippel* praví,<sup>18)</sup> že dovoluje-li formulace zákona užší neb širší výklad, je širší výklad dovolen pouze tehdy, jestliže se zdá přiměřenějším podle smyslu a účelu zákona. Jinak je i podle *Hippela* přípustný jen výklad restriktivní. Toto odůvodnění extensivního výkladu v určitém případě proti názoru, který jej vůbec nepřipouští, není zrovna přesvědčivé. Účel zákona se totiž vždy nedá zjistiti a hlavně: výkladem hledáme smysl zákona a *Hippel* chce ze smyslu zákona určiti způsob výkladu. Tedy bludný kruh. Z požadavku restriktivního výkladu také plyne, že výpočet předmětů útoku je taxativní, nikoliv demonstrativní, pokud ze zákona samého nevyplývá zřejmá a nepochybně, že jde o výpočet demonstrativní. 2. Pouze rozvedením pravidla o restriktivním výkladu je druhý důsledek věty »nullum crimen, nulla poena sine lege«, totiž že v pochybnostech jest rozhodovati ve prospěch obviněného (»*in dubiis mitius*« nebo »*in dubiis pro reo*«). Jestliže totiž není jisté,

<sup>17)</sup> *Berner*, Lehrbuch des deutschen Strafrechtes, 18. vyd. 1898, str. 245.

<sup>18)</sup> *Hippel*: Deutsches Strafrecht II., 1930, str. 38.



zda soudce smí trestati, čili zda je přípustná výjimka, platí, že soudce trestati nesmí, čili že jest dbáti pravidla. Jestliže je jisté, že se pachatel dopustil trestného činu, jsou-li však pochybnosti o tom, zda jeho trestný čin má býti subsumován pod mírněji trestnou zákonnou skutkovou podstatu A či pod přísněji trestnou zákonnou skutkovou podstatu B, pak musí býti pachatel odsouzen podle ustanovení mírnějšího, tedy podle normy o skutkové podstatě A. V prvném případě má zásada »in dubiis pro reo« význam pro otázku, zda se má obviněný trestati, v druhém, jak se má trestati. *Miřička* se domnívá,<sup>19)</sup> že zásada tato platí pouze pro otázky skutkové, nikoliv pro otázky právní. Máme za to, že toto rozlišování není správné, neboť zásada »nullum crimen, nulla poena sine lege« je myšlena jako ochrana individua, je proklamací svobody v oboru trestního práva<sup>20)</sup> a platí o celém trestném činu. Zásada, »in dubiis mitius« z ní plynoucí se týká tedy také celého trestného činu in complexu a není jasno, proč by bylo nutno lišiti pochybnosti právní od pochybností faktických. V pravidlu samém se nečiní rozdíl mezi stránkou právní a faktickou a nenahlízíme, proč bychom ten rozdíl museli činiti při aplikaci tohoto pravidla. 3. Třetím, velmi důležitým důsledkem zásady »nullum crimen, nulla poena sine lege« je nepřipustnost analogie, pokud by se analogií něco prohlásilo za trestné, co zákon výslovně za trestné neprohlásil, nebo pokud by se jí stanovil trest, který pro daný případ v zákoně obsažen není. Nesmějí býti tvořeny analogicky skutkové podstaty v zákoně nestanovené a stanoveny analogicky tresty, jichž zákon nezná (rozumí se pro danou skutkovou podstatu, neboť kdyby byl trest uložen úplně libovolně, kdyby ho celé trestní právo neznalo, pak by nešlo o trest analogický, nýbrž o trest arbitrární, který ovšem naše zásada rovněž zakazuje). Jinak jest analogie přípustná, někdy i nutná. Ovšem, pokud jde o rozsah přípustnosti analogie, rozcházejí se mínění autorů velmi značně. Nejdále jde *Binding*,<sup>21)</sup> jenž nepřeje zásadě »nullum crimen, nulla poena sine lege« právě proto, že omezuje používání analogie a jenž de lege ferenda žádá analogii i tam, kde je nepřipustná de lege lata. Oproti tomu tvrdí *Garcon*,<sup>22)</sup> že soudce nesmí uložit trest, není-li o něm zmínky v textu zákona nebo je-li text nedostatečný. Kdežto *Janka*<sup>23)</sup> praví, že analogie je přípustná, není-li trest vůbec určen, pokládá *Frank*<sup>24)</sup> takové normy s trestem absolutně neurčitým za neplatny. Žádá trest, ať již absolutně nebo relativně určitý. Tvrdí-li někteří, že analogie je vůbec jen přípustná ve

<sup>19)</sup> *Miřička*, Trestní právo hmotné, 1934, str. 25.

<sup>20)</sup> *Goetzeler*, Der Grundsatz nulla poena sine lege und die Vergeltungsidee, Gerichtssaal 1934, str. 348.

<sup>21)</sup> Handbuch des deutschen Strafrechtes, sv. I., 1885, str. 28.

<sup>22)</sup> Code pénal annoté, sv. I., 1901—1906, ad art. 4, c. 23, str. 32.

<sup>23)</sup> *Janka*, Das österreichische Strafrecht, IV. vyd., 1902, str. 40.

<sup>24)</sup> *Frank*, Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich, 1919, str. 18.



prospěch obviněného, pak je jinými slovy řečeno totéž, co bylo o analogii pověděno nahoře. O analogii v neprospěch obviněného lze totiž mluvit pouze tehdy, pokud se jí stanoví za trestné něco, co zákon za trestné nestanovil, nebo pokud se jí stanoví trest, jenž v daném ustanovení obsažen není. »Analogie« týkající se přitěžujících okolností vlastně žádnou analogií není, protože soudce může aspoň v našem právu svobodně pokládati nějakou okolnost za přitěžující i když se nepodobá žádné ze zvláštních přitěžujících okolností, jež zákon demonstrativně uvádí.

Pokud jde o naše právo, nelze mluvit o analogii tehdy, když zákon výslovně odkazuje v jednom paragrafu na trest vyslovený v druhém paragrafu.<sup>25)</sup> Nemůžeme ani analogii zavrhnouti tam, kde ji zákon výslovně vyžaduje. Kde však tohoto výslovného zmocnění není a kde zároveň trestní sazba není přesně stanovena, je možno míti za to, že platí trestní rámec, daný kategorií trestného činu, o něž v daném případě jde. Tak jest tomu na př. u § 525 tr. z., kde stojí pouze, že úřadové mají uložit trest, jenž se jim zdá nejpříhodnějším a kde se tedy trest má pohybovat v rámci trestů pro přestupky proti mravopoctnosti. Jako konkrétní důsledek zákazu stanovení analogických skutkových podstat v našem právu budiž uvedeno, že nelze mluvit o účastenství na krádeži, když někdo ukryje peníze, které zloděj dostal za ukradenou věc, protože zákon mluví pouze o ukrývání ukradené věci. Podobně nemůže podle 4. odst. § 14 zák. na ochranu republiky č. 50/23 Sb. stíhán ten, kdo proti jednotlivcům popuzuje k zášti pro jejich jazyk atd., neboť zákon v tomto odstavci vyžaduje popuzování k násilnostem nebo k jiným nepřátelským činům, třebaže i popuzování k zášti je podle 3. odst. téhož paragrafu trestné, mířili-li proti celým skupinám obyvatelstva pro jejich národnost, jazyk, rasu neb náboženství nebo proto, že jsou bez výzvání.

Máme za to, že z uvedeného vyplývá, že zásada »nullum crimen, nulla poena sine lege« je neobyčejně důležitá a cenná. Odvrhnouti ji, znamenalo by, vrátiti se zpět o 150 let.

## Keynesova obecná teorie.

(Dokončení.)

II. Keynesova Obecná teorie vzbudila velkou pozornost, jistě ne menší, než jeho dílo o penězích, vydané před šesti lety. Pozornost ta není jistě nezasloužená, neboť běží o práci myšlenkově velmi bohatou, přímo nabitou zajímavými postřehy, výrazy, srovnáními, napsanou vzletnými místy i vášnivě prudkými slovy. Jeho výklady však nejsou vždy stejně jasné. Čtenáři vadí, že autor zároveň buduje svou teorii a zároveň polemizuje s odpůrci. Leckdy říká to, co je jednoduché a snadno pocho-

<sup>25)</sup> Tak odkazuje na př. § 371 tr. z. na trest stanovený v § 365 tr. z.